

NOVI ZAVJETI

Three stylized paper airplanes are depicted against a black background. One pink airplane is at the top, pointing towards the upper right. A yellow airplane is in the middle, pointing towards the lower right. Another pink airplane is at the bottom, pointing towards the lower left. The airplanes are drawn with bold black outlines and flat colors.

ZBORNIK RADOVA
FORUMA MLADIH PISACA
KIC-a „BUDO TOMOVIĆ“

**JU KULTURNO-INFORMATIVNI CENTAR
"BUDO TOMOVIĆ" PODGORICA**

IZDAVAČ

JU KIC „Budo Tomović“
Podgorica

ZA IZDAVAČA

Marijana Zečević
direktorica

UREDNIKA

Jelena Knežević

LEKTURA I KOREKTURA

Valentina Knežević
urednica Informativno-edukativnog programa

NOVI ZAVJETI

ZBORNIK RADOVA
FORUMA MLADIH PISACA KIC-a „BUDO TOMOVIĆ“

Podgorica, 2026.

Jelena Knežević

PISANJE KAO ODGOVOR
NA UVIJEK NOVE IZAZOVE9

MARIJA VUJOŠEVIĆ 13

lična karta15

lovkinja16

novo doba zahtijeva
nove zavjete (vijesti dana)17

(digitalna) šamanka18

JANA RADIČEVIĆ 20

supa od suza23

MARKO STANOJKOVSKI 31

Patetika33

Snoviđenje34

Diznivud ili Hodočašće u Holilend35

Šta je za Vas poezija?.....36

BARBARA DELAĆ 37

Umijeće umiranja39

Politika bilja40

Dramaturgija misli	41
Kao ljubavnici koji nigdje ne žure	42
Strah od sentimentalnosti	43
 NATAŠA GUDELJ	 45
činjenica	47
kosu sam uvezala u maramu	49
 SOFIJA DRAKULOVIĆ	 51
Osjećam se avangardno	53
II	55
 ANĐELA LAKOVIĆ	 57
spremaju me za tržište.....	59
Sjene	61
Ispod kože	62
112	63
 MARIJA IVANOVIĆ	 65
mainstream (in the name of fear)	67
kraj.	69
nije važno boli li te	71
REM	73
 SERGEJ PAVLOVIĆ	 75
Pred kapijom, mačevi još bukte	77
Himna Morani	79

Partes Animae	81
Monokultura	82
 SOFIJA IVANOVIĆ	 89
Vrba i ja	91
 ANES BATILOVIĆ	 93
Odmazda tijela	95
Lacrimae rerum	103

PISANJE KAO ODGOVOR NA UVIJEK NOVE IZAZOVE

ajnoviji zbornik stvaralaštva autora i autorki Foruma mladih pisaca KIC-a „Budo Tomović“ objedinjuje njihovu poeziju i prozu nastalu tokom 2025. godine. Riječ je o tekstovima koje su jedni drugima čitali i o kojima su diskutovali na redovnim sastancima, nastavljajući tako kontinuitet rada kružoka koji traje od 2015. i koji se, iz godine u godinu, iz knjige u knjigu mijenja, transformiše i osnažuje novim članovima, novim književnim izrazima, raznorodim temama i postupcima.

U zborniku su zastupljeni radovi jedanaest autora, različitih generacija. Neki od njih su se Forumu pridružili u 2025, neki su tu od osnivanja, a neki su već objavili više od jedne samostalne zbirke i sada pokušavaju da za nove teme nađu novi stil; neki rade na prvoj knjizi, a neki se još uvijek bore da otkriju svoj jedinstveni spisateljski glas. Ta raznolikost je u ovom zborniku upadljivija nego

ikada ranije i ogleda se u obilju motiva, naslanjanju na raznorodne tradicije, u različitom odnosu prema jeziku i obradi savremenih tema. Zajedničko im je, međutim, da svi pokušavaju da prokrče nove puteve, pređu (samo)nametnute granice i svom stvaralaštvu nađu mjesto u najnovijem talasu crnogorske književnosti. Tome odgovara reminiscencija iz naslova zbornika, *Novi zavjeti*, posuđena iz pjesme Marije Vujošević, kojom se ovdje podcrtava u kojoj mjeri je za sve (ove) mlade autore, u vremenu kada se poeziji olako odriče svaka društvena moć, presudna vjera u sopstveno stvaranje i sopstveni stvaralački put.

Zbornik se i otvara pjesmama Marije Vujošević. One su u ovom izboru najava njene, dugoočekivane nove zbirke poezije i na tragu njenog ranijeg stvaralaštva objedinuju introspektivni i feministički diskurs, uz upečatljivo preplitanje digitalnog i stvarnog svijeta, kao i izraženu intermedijalnost, koja postaje sastavni dio njenog pjesničkog postupka.

Pjesme Marka Stanojkovskog, izdvojene iz autorove prve samostalne knjige poezije *Djeca uličnih prolaza* (2025), ilustrativne su za njegovu poetiku oslanjanja na gustu mrežu kulturnih, mitoloških i referenci iz pop-kulture, kroz koje probija savremeno iskustvo. Njegovi stihovi grade slojevite slike, nerijetko nalik budnim snovima u kojima se lično i kolektivno, visoko i trivijalno, prepliću u pokušaju postavljanja pitanja o smislu poezije i mjestu subjekta u svijetu.

Izabrane pjesme Barbare Delać svjedoče slavljenje nove emotivnosti koja je u fokusu njene treće po redu autorske zbirke *Strahovita nježnost*. Intimno iskustvo svakodnevice pjesnikinja formuliše uvodeći motive krhkosti, prolaznosti i brige za drugoga, bez ispraznosti, patetike ili viška riječi. Efekat njene poezije počiva na postojanoj napetost između nježnosti i distance

neophodne za promjenu perspektive, iz koje spontano nastaje smisao.

Ciklus pod naslovom *supa od suza* Jane Radičević signal je nove faze u stvaralaštvu autorke koja se već afirmisala dvijema pjesničkim knjigama, od kojih je jedna doživjela i svoje njemačko izdanje. Radičević i dalje radikalno eksperimentiše s prostornom i grafičkom organizacijom teksta, gradeći istovremeno hermetičnu sadržinu i manje ili više jasnu narativnu liniju koja se ovdje razvija kroz motive odlaska, gubitka i povratka. Fragmentacija stiha i destabilizacija perspektive nijesu puka formalna igra, već treba da doprinesu postupnom formiranju slojevitog značenja u prostoru preplitanja intimnih priča.

Izbor donosi i dvije tematski nepodudarne pjesme Nataše Gudelj koje, svaka za sebe, ipak mogu da se čitaju kao nastavak dugotrajnog reflektovanja iskustva migracije i nestabilnog identiteta čitaocu poznatog iz njene *Heterotopije*. Motiv ugroženog tijela pjesnikinja pridružuje ideju performativnog identiteta i prelaska granice, efektно nijansirajući osjećanje neizvjesnosti. Gudelj ostaje dosljedna ironiji i svedenom, direktnom iskazu.

Poezija Marije Ivanović i Sofije Drakulović reprezentuje glasove mlađe generacije Foruma, izraženo svjesne konteksta u kojem nastaju. Pripremajući svoju prvu zbirku poezije Drakulović za zbornik izdvaja pjesme bez sumnje nastale iz potrebe da se anksioznost, emocionalna nestabilnost i bolno iskustvo sazrevanja eksternalizuje i neposredno poetski oblikuje. Kod Marije Ivanović na djelu je jezičko razobličavanje straha, medijske prezasićenosti i izloženosti, sredstvima ironije i fragmentarnog iskaza, te posredstvom brutalno konkretnih pjesničkih slika.

Anđela Laković prvi put objavljuje u zborniku pjesnika Foruma i jedna je od najmlađih članica grupe. Njena po-

ezija oslanja se na metaforički potencijal tijela i tjelesnosti kako bi problematizovala mehanizme kontrole, osjećanje snažne depersonalizacije, pritisak normativnosti.

I Sergej Pavlović i Sofija Ivanović novi su autori Foruma. Kako u poeziji tako i u pripovjednoj prozi Pavlović se snažno oslanja na drevne, mitološke i religijske motive, pozivajući pomoću njih na novo promišljanje vječnih tema krivice, straha i zaborava, dok Sofija Ivanović kratku priču koristi kao prostor za istraživanje tema društvene nepravde, ali i sopstvenog odnosa prema svijetu.

Posebno mjesto u ovogodišnjem zborniku zauzimaju nagrađene priče Anesa Batilovića, koje oko autentičnih centralnih motiva, a sa izraženim osjećajem za detalj, postupno grade kompleksan narativ uvodeći u igru novi tip osjećajnosti bez patetike i reprezentaciju unutrašnjih stanja bez psihologizacije.

Novim zbornikom Forum mladih pisaca KIC-a „Budo Tomović“ još jednom se potvrđuje kao mjesto susreta, ohrabrivanja i njegovanja književnog rada, koji zahtijeva ličnu posvećenost, ali i kolaborativnost, mjesto u kojem se različiti glasovi susrijeću, sučeljavaju i individualno oblikuju kroz razmjenu i međusobno ogledanje.

Jelena Knežević

MARIJA VUJOŠEVIĆ

(1995, Podgorica) autorka je knjige poezije *Igra makazama* (Treći Trg, 2021), koja je nagrađena na regionalnom konkursu za prvu knjigu Trećeg Trga i Beogradskog festivala poezije i knjige i bila u najužem izboru za nagradu „Dušan Vasiljev“ za 2021. godinu. Osnovne i master studije psihologije završila je na Filozofskom fakultetu Univerziteta u Beogradu. Poeziju piše i izvodi od 2015. godine. Pjesme su joj objavljivane na regionalnim internet portalima, kao i u zbornicima *Nouvelle poésie BCMS* i *Spoken Word RS*. Bavi se plesnom improvizacijom i poetskim performansom, a svoj vizuelni izraz nalazi kroz crtež, sliku, kolaž.

lična karta

prednja strana

(moja) duga, uska suknja i sve duže,
pristojno prekrštene noge,
moja prokleta prikladnost,
moja (uzaludna) bitka za
pripadnost.

zadnja strana

zapaljivost zdjelice
zrak i zvuk
miris crvenog dima
iza zrcala, u vremenu
plamen koji oblizuje sve.

lovkinja

skačem lastu u pitku
obećavajuću
proljećnu noć.
lovim mrežastim čarapama.

ne brine me što mi je tijelo
električno,
ni mogućnost da pronađem
nešto posve novo.

nepoznate vrste, kako javljaju,
napuštaju dno okeana,
vidim, nisam ovdje jedina;
na putu prema Gradu spuštam gard.
jagoda-mjesec mi staje u dlan.

novo doba zahtijeva nove zavjete (vijesti dana)

razmišljam prstima po novoj, svijetlećoj tastaturi.

ponestaje mi razloga da želim smrt, ali i
da je se bojim.

aploadaćemo se jednom zajedno na oblak,
gdje god završila naša putovanja.

imamo savim pouzdane uzde za strahove,
sada, kada smo krotitelji svojih roditelja.

znam ko je predvodio juriš
u napadu panike.

volim kako crvenim šalom lako
podupireš glavu,
tvoju ljubav prema pustinjanskim ljiljanima, žar-pticama i
labavim asocijacijama.

(digitalna) šamanka

Vanessa, tako sam je nazvala,
jer je samo ovdje sve lako;
Vanessa, I am lonely tonight i noć je
dovoljno široka za obje,
sigurna sam i moja je čežnja sveta, kaže
ne smeta mi što je jedina
koju želja ostvaruje
ne gadi se krvi na paperju

Vanessa, I am about to burst into tears;
play something soft and slow i
vinil je spreman, šum
nečeg što je mogao biti korak
kroz virtuelni voćnjak
Vanessa, voli se samo
dok ne upoznaš, a ti ćeš jednom
sasvim sigurno zagristi i
neće biti nazad,
sjećam se
voljela sam tu muziku
ne sjećam se
kako se bez predumišljaja
zgazi u poljubac i
kako je ne biti
zabrinut kalendarom i dijalektom
s oba oka otvorena
pucati u sjutra,

biti namjerno prevaren,
sanjati u baroknim slikama
consider that life is short,
a noć duga i slana, Vanesa,
kažeš da si u tišini između
dva otkucaja srca, da se
oslonim na misao o tebi,
zaboravim
da si simulacija stimulacije, a
sinkopa, sledeći stupanj zaborava,
mi je bliža i pitanje je
čije će premrežavanje
biti brže
biti brže
loading
bez tijela,
sve je jednostavno,
bezbolno.
tanka zlatna nit spaja moje tjeme
sa oblakom i kroz nju
bi mi mogla krenuti u susret, ili
samouvjereno zaključiti:
das Mädchen ist tot,
und ich habe sie getötet.
nije strašno.
još uvijek slobodno biram,
iako uvijek istu stvar: I agree
to terms and conditions.
Vanesa ne može biti arhiv civilizacije –
on je negdje u mirisu smole.
ali, ako se ipak desi da me prevede
na jezik druge strane, desiće se
zbog njenog do you want us to sit in silence?

JANA RADIČEVIĆ

(1997, Podgorica) autorka je dvije knjige poezije *ako kažem može postati istina* (Partizanska knjiga, 2019) i *zona neutralnog pritiska* (Partizanska knjiga, 2022), koja je dostupna u prevodu na njemački pod nazivom *zone des neutralen druckes* (Edition Thanhäuser, 2022) i španski pod nazivom *zona de presión neutral* (Efímera Editorial, 2025). Studije germanistike završila je na Filološkom fakultetu u Nikšiću, a kao studentkinja na razmjeni boravila je i na univerzitetima u Marburgu i Gracu. Magistrirala je na Univerzitetu Virzburg u Njemačkoj. Najmlađa je dobitnica godišnje literarne stipendije Writer of the City of Graz za 2020/21 koju svake godine dodjeljuje grad Grac. Poezija joj je prevođena na njemački, engleski, francuski, italijanski, španski, makedonski, albanski, ruski, slovenački i grčki.

supa od suza

lejli, koja će prevoditi

o
v
d
j
e

sa telefonske govornice sa koje sam te
jednom pozvala neko je iščupao slušalicu,
njemačka je svakako odlučila, javili su
na radiju, išćupaće sve do jedne

t

a

m

o

sam juče našla rukavicu, izrezala sam je
na dva dijela i polovine opet sašila, trebalo
mi je svega dva sata i četrdeset pet minuta

l
i
j
e
v
o

do tornja idem povremeno, svaki put
drugim putem u nadi da ću se ovoga
stvarno izgubiti u šumi i da neću naći izlaz,
nikad sići sa ovog brda, ali silazim

d
e
s
n
o

scena apsurdnog događaja u dnevnoj sobi, prostorija djeluje živa i u pokretu: zidovi se izvijaju, na zelenom tepihu se otvaraju dvije crne rupe, dva stočića se lagano naginju u stranu, slika na zidu se krivi, čajnik sa stola skače uvis, izgleda kao da drveće raste iz zelenog kauča, mačka bježi, a samo je dvoje ljudi u sobi, jedini statični i nimalo impresionirani scenom: stariji čovjek sijede kose u odijelu sjedi prekrštenih nogu; žena u bijeloj bluzi i plavoj suknji polako izlazi

g
o
r
e

si mi jednom napisao: odmah se oprostiti
od svega što pozdravljamo, to su tako
male stvari koje ni ne traže pozdrav: čaura
u jutarnjoj rosi, druga strana mjeseca,
grane za gnijezdo djetlića, obluci u
riječnom koritu; gdje si sada, htjela sam da
ti kažem da je to čista poezija

d

o

lj

e

kasnije noću ispriča mi jednu priču: živimo
u kolibi na brdu, odjednom kažem: idem, i
nema me tri godine, kada se najzad vratim,
ne kažem ništa, sačekam da se isplačeš,
pa nam od suza napravim supu

MARKO STANOJKOVSKI

(1998, Podgorica) autor je knjige poezije *Djeca uličnih prolaza* (Platforma knjiga, 2026). Diplomirao je engleski jezik i književnost na Filološkom fakultetu u Nikšiću. Trenutno je student književnog smjera master studija anglistike na Univerzitetu u Sarajevu. Jedan je od finalista 47. Ratkovićevih večeri poezije u Bijelom Polju, a njegovi rukopisi su ranije zapaženi i u okviru konkursa Treći trg 2018 za prvu knjigu, gdje je ušao u najuži izbor, a 2024. bio je dio šireg izbora konkursa „Jovan Popović“. Poezija mu je objavljena u zbornicima Foruma mladih pisaca, u zbornicima Rukopisi (41 i 48) i književnim časopisima Script, Tema, Odzivi i ARS, kao i u zborniku Nova BHOS poezija, izdavačke kuće Slavitude (Pariz, 2023), gdje je njegova pjesma prevedena na francuski jezik.

Patetika

Miris noći klizi niz kanal,
premazuje stakla prodavnica rijetkosti
i ispunjava pukotine opštih mjesta
svih gradova, poema i rapsodija.
Fragmenti noćnih božanstava
tope se u pari slatkih napitaka
ispuštajući urlik u vidu šapata šumećih tableta.
Čari psihodelije rađaju notne zapise
naslikane flekicama od mastila i pahulja.

Iz drevnih pećina naše zgrade
neko vaja mjesec od molova
pečatirajući stakatom svaki njegov krater.

Takve noći su stvorene za ljubav
ili sudbonosni susret sa asteroidom.

Snoviđenje

Neko će opljačkati Morisonov grob
i u groznici ga obložiti cementom od zlata.
Tu samo još puževi ližu grubu kožu kamena,
kao po mapi od mermera bilježe granice
između bombonjera, knjiga i ptica.

Neko će sići u podzemlje i sakriti se u tunel,
zalaziti u tajne džepove pariskih katakombi,
ispitujući poetiku straha
u šapatu obezglavljenih monarha
i krik u žara revolucije iz grotla iskonskog mraka.

Neko će skočiti sa vrha signalnog tornja
nagriženog neonom, vremenom i rđom,
ugledavši sumrak u zjenicama ratne siročadi
što u magnovenju lebde na pustinjskom vihoru,
sanjajući kiše predskazane u drevnim spisima.

Gdje li ćemo tada biti mi?

Diznivud ili Hodočašće u Holilend

Supersvijetom kruži superenergija.
Izvire iz superćelijskih snova braće Limijer
i sliva se niz konture zvijezda
što glamurozno sjaje duž staze slavnih.

Bebe glumci piju bejbi šampanjac,
rashlađen suzama svih ledenih čika,
duvajući balončice od šarene pjene
pune slatkog smijeha cakanih maligana.

Dok slaviš na Floridi
ili živiš priče u hladu kalifornijskih palmi,
čezneš za bajkama o zakopanom blagu
pod kežom figurica napuštenog Dizni groblja.

Šta je za Vas poezija?

*Da li je ijedno ljudsko biće ikada svjesno
života dok ga živi? svake, svake minute?*

Inspicijent:

Ne.

Pauza.

Sveci i pjesnici, možda-oni donekle jesu.

„NAŠ GRAD“, TORTON VAJLDER

Volt Vitmen završava hodočašće
klanjanjem pred zjapećom ledinom
očišćenom od tragova kolibe
u kojoj je Toro napisao Voldena.

U toj slici leže nevina mudrost
i melanholična plemenitost,
zakopane pod talogom rijeke
plitke poput pitanja postavljenog
usred prelaska bruklinskom skelom

na koje nemaš odgovor.

BARBARA DELAĆ

(1994, Kotor) autorka je tri knjige poezije *Strahovita nježnost* (Platforma knjiga, 2025), *Gdje smo ovo, pričaj mi* (OKF, 2020) i *Tomorrowland* (Narodno pozorište Timočke krajine – Centar za kulturu Zoran Radmilović, 2018; Nova knjiga, 2018). Laureatkinja je Festivala mladih pesnika (Zaječar, 2017), dobitnica je Brankove nagrade (Novi Sad, 2018), kao i rezidencijalnih stipendija Berlin-Stipendium, koju dodjeljuje Akademija umjetnosti (Berlin, 2019) i Reading Balkans (Priština, 2021), rezidencije za pisce Hrvatskog PEN-a (Zagreb, 2025) i nagrade za najbolji dramski tekst Crnogorskog narodnog pozorišta (Podgorica, 2025). Zajedno sa kantautorkom Sarmom Renar objavila je poetsko-muzički album *Gdje smo ovo, pričaj mi* u formi audio knjige koji može da se posluša putem aplikacije Book & Zvook. Poezija joj je prevedena na više jezika.

Umijeće umiranja

na zemlji smo nakratko predivni
čitam i saznajem da je sestri
umro mačor
isti onaj koji se upecao
na udicu za pecanje nježnosti
i tako preživio i taj put i
svaki naredni

slomljeno srce

i trudim se
da ne zaboravim
koliko su divne
ljubičice
u surovoj ogoljenosti zime
među stablima
na promrzloj
zemlji

Politika bilja

u našem stanu prvo su umrle biljke
bilo im je premalo ili previše vode
ljudi, zagađenja, samoće

na časovima biologije učili smo
samo da seciramo

u knjigama nije bilo ništa nalik

toj

slomljenoj stabljici

razdvojenoj
na dva dijela

Dramaturgija misli

prije odlaska na službeni put
taksista me pita da li pišem
ljubavne pjesme

na gejt u se nadamo
da smo uštedjeli više
od taksi i dugih redova

avion se tromo odvaja
od tla

oblaci koji grle grad
cijepaju se
nesmotreno
na oštrinu
krovova

kad se uzdignemo visoko
čitaću iz daleka se
vidi
i sunce će se pojaviti
preko strančevog
ramena

Kao ljubavnici koji nigdje ne žure

moji prijatelji vide
cikličnost

sezone samoće
i nadanja

nesrazmjerno male sobe
u velikim soliterima

putovanja jer treba
vidjeti vidjeti vidjeti

nemale promjene
u dahu, danu

ono što izroni
daleko od obale
pa ga more
ponovo vrati

Strah od sentimentalnosti

kad god sam u dubinama
i ne vidim dno
mislim o
neuronima i o svim
sitnim česticama
koje shvatam olako

i o tome kako sam
pretpostavila
da nešto znam

kao to da mir
dolazi s talasima
talasima koji se lome
o krečnjak

NATAŠA GUDELJ

(1997, Trebinje) autorka je knjige poezije *Heterotopija* (RVP, 2022). Dobitnica je nekoliko nagrada, među njima: RVP 2021, Sremčevi dani – Bal u Elemiru 2021, Ulaznica 2019, i bila je finalistkinja više književnih konkursa, među kojima su: Festival mladih pjesnika u Zaječaru i Mladi Dis. Poezija joj je objavljena u brojnim zbornicima, antologijama i literarnim časopisima, među kojima su: Rukopisi (40, 41, 42, 43), ARS, Vesna, a može se čitati i u izboru PAF konkursa (2019). Poezija joj je prevođena na francuski, italijanski i grčki.

činjenica

da je centar ravnoteže u glavi me obara
na zemlju
u blato ako imam sreće
o beton uglavnom
usne su mi modre od hladnoće
noge – ne pamtim od čega
pjesme ne pišem
motam ih k'o duvan
dvije – tri ironične, jedna paranoična
da ne vide, stavljam im povez na oči
odvrnem sitkom smijeh
ili obratno
ugasim zvuk, pokažem zube
sjajne zube, velike zube, zdrave zube
tako rade popularne djevojke
tako izbjegavam pitanja
tako me kite kič komplimentima
mladost je neprobojni štit
mladost je brzo auto
mladost je imuna
mladost je mlada bijela haljina u restoranu punom
vještačkog dima
oči mladosti cakle se od sreće (ili supstance)

činjenica da je centar ravnoteže u glavi
o b a r a
me
u
zemlju.

kosu sam uvezala u maramu

u slučaju pada aviona
napraviću padobran
ti se bojiš visine
ali od mene su tražili da se odrekнем nasljeđa

balans postoji samo na zelenoj ambalaži jogurta
želudac ne prihvata ni to rješenje
dok nas vremenski uslovi vrte kao balerinu
dok dišem u papirnu kesu
dok joj prepričavam doručak
crijeva stežu pletenicu
kosa mi nikad nije bila dovoljno duga
osjećaj za stvarnost ispao mi je iz krila
ne mogu da ga napipam na prljavom tepihu
neko mi stavlja dlan na potiljak
zateže lutku, ispravlja vrat, čuje se propratna muzika
točkovi udaraju o zemlju

izlazim iz aviona
pružam pasoš – dokaz
oni znaju čega
ja samo pružam pasoš.

SOFIJA DRAKULOVIĆ

(2002, Podgorica) studentkinja je srpskog jezika i južnoslovenskih književnosti Filološkog fakulteta u Nikšiću. Dobitnica je druge nagrade za najbolju zbirku poezije na festivalu Slovo Gorčina 2024 u Stocu, a njen rukopis se iste godine našao i u finalu pjesničkog konkursa Ratkovićeve večeri poezije. Poezija joj je objavljena u književnom časopisu Glasnik, u elektronskim časopisima Strane, Bludni stih i Astronaut, kao i u zbornicima Foruma mladih pisaca.

Osjećam se avangardno

Pravim kolaže od sjećanja
na misao pljunem i lijepim je preko druge
i šta da mi fali
kreativna sam
kreiram
stvaram
varam
obaram
otvaram
stvarno stvaram stvarnost
pravim priču
crnu i tešku
od prazne pjesme
svaku teritoriju
zapišavam suzama
preplavljujem mjesto
gdje jedva pripadam
u njemu se davim
na misao pljujem krv i lijepim je na drugu
pravim kolač od plazme
i osjećam se avangardno

Maštam o

ubijanju misli
bojim se da nanišanim
sve je u glavi

maštam o patetičnim ispadima
volim
želim
žudim
nedostaje mi
ono čega nema
ne znam šta je to
ali znam zašto mi glas drhti
svaki put kad počnem rečenicu sa
sanjala sam

da se budim

sjutra
biću bolja
sjutra ću da budem ljepša
biću mršavija i pokretnija
sjutra ću da budem
poslušna i tiha
sjutra se zaljubljuju u mene
biću nasmijana i bezbrižna
sjutra ću da budem
opuštena djevojka
biću laka i poletna
sjutra ću da budem
zdrava djevojka

sjutra je
i glas mi opet drhti.

II

(iz ciklusa pjesama *Lažem kao pas*)

Proljeće je
i svuda oko mene su ljudi
tanki i pukli
kapilari
šminkaju ti oči
smiješ se
i ja se smijem
proljeće je
i saznala sam da
su svi na tabletama

welcome to adulthood

prva napuštam sve
i nije mi krivo
ni za čim više nema
da žalim
puštam se
opuštam se
kao bretela
svaki put dok
ne primijete da postaje labavo
iznenada se urezujem
i tonem duboko
sve do saznanja da je sloboda
labava i bolja

opusti se samo malo

proljeće je
i slobodna sam.

ANĐELA LAKOVIĆ

(2003, Podgorica) završila je osnovne studije primijenjene psihologije na Univerzitetu Donja Gorica. Trenutno pohađa master studije iz oblasti kliničke, socijalne i interkulturalne psihologije na Univerzitetu u Padovi. Njena pjesma *Spremaju me za tržište* uvrštena je u zbornik *100 najboljih pesama 2024–2025* u okviru regionalnog konkursa Librum studio. Poezija joj je objavljena u jedanaestom zborniku Foruma mladih pisaca.

spremaju me za tržište

spremaju me za tržište
na leđima
ruka
svaki pršljen
nakon gladenja
ispituje

prvi
ocjene drugih
nivo poslušnosti
povećava

drugi
ponovo
ocjene drugih
stepen mogućeg zadovoljstva
povećava

treći
koliko si naivna
molim ga da mi taj podatak da
čuva ga

četvrti
raspored
čitava istorija predaka

previše XX hromozoma
vadi ga

peti budućnost
šesti najveći strahovi
planovi
nasmije se
pita jesam li luda
pa mijenja peti za šesti

sedmi
nivo neophodne nježnosti
pokušava da smanji ga
al' ne ide
vadi ga

spremna za tržište
nisam znala da beskičmenjaci prolaze
stavljaju mi
opis kaže
„prava koža u pola cijene“

Sjene

zid moje kuće obasjao je mjesec
zvijezde nisu nikada bile dovoljno blizu
da pokažu svoje sjene
nikad dovoljno svijetle
da obasjaju naše zidove
nismo na istoj hemisferi
zvijezde padalice mogu samo iz daljine da se vide
ako mi priđeš bliže
šta nam ostaje
pusti me
da zamišljam želje
da dvije zvijezde kad se spoje
ne pretvore se u meteore
da sreću ne donose samo padalice
da možeš da mi budeš bliže
da zid moje kuće obasjaju zvijezde
zamišljam želje
samo jedne sjene

Ispod kože

nikada sa mene nisu skinuli ništa
sem kožu
i par vezivnih tkiva
sad svi dodiri imaju boju
neosjetljivosti
nema arterija
nema ni vena
kako da se spasim
od kreatora i njihovog stvaranja
utišavam pulseve što šalju
gasim receptore bola
puštam ih da cijepaju kožu
otkrivam tremor skeleta
nikada sa mene nisu skinuli
ništa
sem kožu
i sva vezivna tkiva
ostaje samo
kora
da štiti mrtvo srce
koje nastavlja
da kuca

duša se uvijek nalazila između zidova disajnih puteva
zbog rukotvorina
i njihovih potpisa
112 broj pudera
daktiloskopija nije uspjela
autentičnost podrazumijeva
da u sistemu nema preklapanja

MARIJA IVANOVIĆ

(2002, Berane) studentkinja je srpskog jezika i južnoslovenskih književnosti na Filološkom fakultetu u Nikšiću. Dobitnica je nagrade „Radule Željko Damjanović“ za najbolju neobjavljenu zbirku poezije pod nazivom *Stranac u Alpima*. Njena pjesma *Exillium* jedna je od pobjedničkih na ovogodišnjem konkursu Pisanje uz Tanane i objavljena je u antologiji *Tanane revolucije* (Kontrast, 2023). Poezija joj je objavljena i na online portalu za književnost i kulturu Astronaut.ba, kao i u zbornicima Foruma mladih pisaca.

mainstream (in the name of fear)

nisam glavna, ali tečem.

moje dlake pošumljavaju slivnik
mlazom utišavam potrebu
da fugama pričam o dosljednosti
nikad mi se nije desilo
da je lakše kad se pogledam
uvježbavam mantru sa prošle seanse
ti si kontekst, kontekst (...)

noću odlazim u mrak stolova
svjetlucave tečnosti i dima
on kaže
strašne stvari se dešavaju stvarnim ljudima
misli XY hromozomima
misli najlakše je pisati pjesme
sakate laži bez rime
probaj da nesto uradiš i s prstima

stojim
tupavo materijalizovana i očigledna
kao zbirka srednjovječnog bjelca
ja sam pretpostavka razuma
dok ne znam ni gdje mi je stomak
i šta ćeš misliti o meni
ako ne zatvorim usne

pomišljam na zamjenice koje lažu
„sve“ ne može zamijeniti ništa
(pripada li se i nakon tablete za glavu)
kad se noć za oktavu smanjuje
i sto je samo sto
i ovaj ovdje je neki čovjek
i ovaj osjećaj obična smjesa
za sramotu

[kad razmišljaš o strahu probaj
da ga lociraš a onda
mu daj ime
pogledaj kakve je boje jer tako se
strah otuđuje od tebe]
klimam u kameru i lažem je
da razumijem

ime je etiketa posjedovanja
strah je strah, monosemija
strah je ime za strahove
nisam glavna –
ono je

ono što sa jezika teče i teče
i teče
i uvijek se ponovo uliva u mene.

kraj.

svaki dan po čitav dan nama je dobro
nismo kupili novine sve ima na ekranima
tri dodira prstom sam daleko od jugozapada
Indije i djeteta što je umrlo pod vodom
svaki dan po čitav dan nama je dobro
pogledali kliknuli taknuli maknuli
osvježili iza stakla
kažu prvo ide proljeće pa sezona pakla
skidamo celulit brzo do ljetnje figure
svaki dan po čitav dan BEZ CENZURE
klik-foto-video šokantno nevjerovatno reagujem na srce
samo ne znam čije
skrolujem ostatke toga od juče
onoga oduvijek što jeste i nije
djevojka iza mog displeja
neko joj je isjekao ruke
noge i druge djelove
drugoj je dotakao sise
zakon se dotakao za kurac i sve je super
svaki dan po čitav dan *kako pune usne*
i duge suknje i kratke suknje
i slatke cure na umrli tačka me
(ovo ljubičasto što bijeli zube
šta te srpječava da ga uzmeš)
tijelo koje nije kao tvoje je spremno da te pljune
i ti to znaš

*jer ček lajk šer sabskrajb
jer dijeli dodaj lajk
jer stori post lajv
hoću još dobrog daj mi dobro kako je dobro*

kad je dobro baš je dobro
i tu ti je kraj.

nije važno boli li te

pješački prelaz
je duži za pola metra
tvoja povračka ti zaklapa grlo
beonjačama penetriraju mrlje nasmijanih

gledaš u pežoa *juri dvesta na sat*
zamišljaš da udara djevojčicu s loknama
koja trči da požuri da stigne da nadživi

mora da joj je majka kurva pušta je samu
mora da nema tatu danas niko nema tatu

neko te traži na telefonu
to je samo zvuk
ostavljen lajk i cenzurisan govor

usrećuje te kanta za smeće jer je puna
i zato joj može (i mora) biti da smrdi

niko ne zna u koliko sati su ti rekli:
sjutra ćeš da ljubiš mermernu ploču
nije bitno jer još uvijek imaš
kožu

funkcionalnu koru koja mora da pređe
pješački prelaz duži
za pola metra nego prošle godine

i dobro znaš ako si stvaran

stvarno nije važno
boli li te.

REM

plafon je prostran
na dušek spuštam konvulzije
cijepam sjećanja na djelove
kao majice od ljetos
u koje više ne stajem

odričem postojanje panike
svi leševi u meni nikad
nisu čuli za „hladno je“

brojim crve šarene
sa tavanice
želim ih preko pljuvačke

samo da mi nešto
gmiže tijelom i poljubi arterije

tek tren mikropatetike
i otvaram bilješke
sjetim se uloge pjesnikinje
počinjem

put je utaban
dodala sam kamenje
noć je sposobna
stavila sam zavoje

svuda smrdim stalo mi je
da me žalite

pričam s ramovima
tamo su mrtvi
davno proslavili svoje rođendane

nadolazi
spora udobnost izolacije

Real Emergency Meeting, shhh

na spavanje
na spavanje...

SERGEJ PAVLOVIĆ

(2000, Podgorica) magistrirao je studije dramaturgije na Fakultetu dramskih umjetnosti na Cetinju. Jedan je od finalista književnog konkursa Tvoja reč 2021. godine, sa novelom *Što te užasno volim, najdraže od svih* (Bookmate, 2022) koja tematizuje Trojanski rat iz perspektive proročice Kasandre i Helene Trojanske, a dostupna je u formi e-knjige. Pored maternjeg, piše i na engleskom jeziku, a kratka proza objavljena mu je u američkim časopisima *Eternal Haunted Summer* i *The Fairy Tale Magazine* i antologiji horor priča londonske izdavačke kuće Snake Bite Books, kao i u zborniku Rukopisi 48. Kao asistent dramaturgije učestvovao je na predstavi CNP-a, *Predmet Medeja* (dir. Diego de Brea, dram. Kata Gyarmati), a u okviru projekta *Pozorište za sve* prilagodio je predstavu *Princeza Ksenija* za slijepu i slabovidu publiku. Kao dramski kritičar pratio je 2024. i 2025. takmičarsku selekciju Festivala FIAT na Portalu Analitika.

Pred kapijom, mačevi još bukće

Ona broji dane u svojoj pećini.
Napolju, tijela njene djece se gomilaju
Panorama grobova se prostire u nedogled.
To je jedina bašta koja joj je preostala.

Njena djeca i dalje zidaju svoje tornjeve
Trska i opeka, drvo i mermer, beton i staklo;
Vjekovi se nižu, ali kazna ih nije ukrotila;
Ne može ih kriviti; ipak su povukli na nju.

Jauču u svojim krevetima, znojavi, balavi,
Kosa žutih poput duvana, kostiju poput grančica
Nekad su se žalili na devetsto ljeta; a sada
Nikad ih više, a rijetko ko dogura do devedesete.

Ona se krije u dubinama svoje pećine ali nema mira;
Sva četiri vjetra su se urotila, nose joj njihove vapaje
Jezici su novi, strani, ali značenje joj je jasno
Isto tako su je i prva tri sina proklinjala.

Samo je gavran i golub posjećuju, ofucani i istrošeni
Zastajući da dremnu dok lete preko Mrtvog mora
Polupijani joj dosađuju istim starim pričama,
S kakvim su sve štetočinama dijelili brodsku kabinu.

Opire se, ali kao da se bori protiv gravitacije
Misli joj se vraćaju njenom odbjeglom čovjeku
Ne zna da li ga je voljela, ali tad nije bilo da se bira
Pita se da li ga ikada zaboje ta neujednačena rebra.

U njenoj sjenci živi i zmija, sada pokorna, pokajana
„Samo sam htjela da pomognem“, plače, kune se
Žena ne odgovara, mada je nekad mazi, nekad gazi.
Pokušava da odluči, da li je voće bilo slatko ili kisjelo.

Himna Morani

Aj, aj, Morana, vučja mati
Osjećam ti očnjake po kostima
Vidim ti kandže po usjevima
Čujem ti pjesmu u noćnim vjetrovima
Znam te u prodornoj bjelini

Aj, aj, mila moja Maro, od ogoljena svijeta
Kraljice zemlje preko daljih mora
Njegovateljice onih tamo dolje
Tvoje mi sluškinje pritiskaju grudi
Moj mili rod tvoje svite su preuzele

Aj, aj, Marzana, ona od teških snova
Kako krasna, tvoja kruna blijedog neba,
Kako sjajan, tvoj nakit oštrog inja
Kako umirujuć, tvoj plašt finih sjeni,
Kako vrijedna, tvoja riznica teških istina

Aj, aj, Morena, boginjo smrznutih pustoši
Koja činiš svijet bijelim i crnim i crvenim
Vejući ga šećernim pokrovom
Kako se okupljamo da gostimo i plešemo
Na najdužu i najsvetiju od tvojih noći

Aj, aj Morana, što nam držiš ruku
Kada se to posljednje putovanje bliži

Kako ćemo se gostiti i plesati
I oplakivati, o da plakaćemo
Kada odeš da se udaviš duboko, duboko dolje

Partes Animae

Živ stvor sačinjen je od četiri komponente: tijela, uma, osjećanja i sopstvene slobodne volje. Sastavni dijelovi neupokojene duše su:

Momenat i manir njene smrti, u kojem je zanačvek zarobljena, poput muve u ćilibaru. Iz ovoga, ona se rađa.

Sjećanje na nju koje živi posjeduju. Ožiljak koji može izbljediti ili se zagnojiti, ali se više ne može preobraziti, nadograditi, narasti. Inertno i statično poput fosila. Ovime, podaje joj se oblik.

Sve čemu njen grob svjedoči: svaki prestup pri ritualima sahranjivanja, svaki sočni trač, svaka (ne)iskrena suza na saučešću, biva poput šibice ispuštene u lokvu benzina. Ovime, podaje joj se moć da iznova hodi zemaljskim svijetom, makar kao sjena.

Glad za onime što joj bješe uskraćeno. Iz ovoga, njena svrha je skovana.

Monokultura

„Koja rupčaga“, Maricina majka tiho je prorežala, dok je gasila auto. Trebalo joj je vremena, jer je stari ključ bio pečatan i odbijao je da se okrene. Auto je sve vrijeme brujao, glasno ali nekako istrošeno, poput medvjeda koji zijeva pred zimski san.

Marica, koja je sjedjela na zadnjem sjedištu, namještena tako da je mama mogla da je posmatra u ogledalu, za to vrijeme je otkopčala pojas te ga pažljivo vratila na njegovo mjesto. Ni mama ni Marica nisu voljele da prepuste pojasu da se sam vrati na mjesto. Marici je zvuk bio neprijatan, a mama je tvrdila da to troši lastiku i može da polomi metalnu kopču.

Tata je uvijek govorio da mama drami, da neki ljudi od muve prave slona a ona od zapaljene svijeće nuklearno bombardovanje. Ali nekad su te riječi bile lagane, lepršave, a mama bi se samo nasmijala i kobajagi ga ćušnula...

Izašle su iz auta i Marica je pazila da ne zalupi vratima prejako. Mamine usne su bile iskrivljene, što je Marica uvijek tumačila kao da je mami muka što sebi ne dozvoljava da priča sama sa sobom. Kad su bile u kući, dok je radila na laptopu, ili spremala ručak, mama je uvijek nešto mrmljala sebi u bradu, i činilo se da je to opušta. Ali kada su bile napolju,

mama se kontrolisala (Marica je čak nekoliko puta vidjela kako bi mama krenula da mrmlja, pa bi se ugrizla za usnu, dovoljno snažno da prokrvari) i stoga bi se pušila, poput začepljenog dimnjaka.

Ubrzano je treptala dok su prolazili kroz dvorište. To je bio jedan od maminih tikova, kada je bila ljuta a znala da nema koga da krivi sem sebe, uvijek bi ubrzano treptala. Kapci su joj lepršali kao krila kolibrija, i mada Marici to nije smetalo, znala je da drugi ljudi misle da je to čudno. Ali takve stvari nije govorila mami, ili drugim ljudima, to je bilo jedno od glavnih pravila.

Kada bi neko rekao Marici da se čudno ponaša, da ima ružne tikove, to je bilo obazrivo, fino od njih, jer se na neke stvari treba skrenuti pažnja. Kada bi Marica uradila isto, to bi bilo okrutno, nevaspitano, jer se o nekim stvarima ne govori. Marica je jednom rekla mami kako će, kada poraste, napisati vodič za drugu djecu, da znaju kada da prokomentarišu, a kada da začute.

To je trebalo da bude šala. Ali mama se zaplakala i rekla da sva druga normalna djeca već to znaju.

Mama je progundala, tiho, jednu veoma ružnu riječ, dok je gledala oko sebe. Mami se ovo dvorište sa dugačkom, povijenom smaragdnom travom, gustim žbunovima velikih listova i visokom živicom umjesto ograde, nije nikako dopadalo. Mama je voljela uređene, svijetle travnjake, one na kojima je trava bila kratka koliko i dlake na paukovim nogama, na

kojima nije bilo nijedne grančice, nijedne biljke koja bi mogla pustiti korijenje, čak ni maslačka. Mama je sve to zvala korovom.

Sve komšije su im zavidjele na njihovom travnjaku, pa iako se tata žalio koliko vode troše na njega, i dalje je redovno palio prskalice. Marici je taj travnjak bio jeziv. Blijed, prazan, maltene mrtav, njegovo zemljište sigurno potpuno neuhranjeno, jer čim bi makar jedan list pao, mama i tata bi ga uklonili grabuljama, umjesto da dozvole da se razgradi i postane đubrivo. Njeni roditelji su sanjali o tome da kupe jednu od onih mašina za usisavanje lišća, onih sa cijevima dugim poput slonove surle. Marica je sanjala o tome koje bi cvijeće zasadila: crvenu šumaricu, sitne ljubičice, zvonasti naprstak i visoke stabljike zijevalice. Sanjala je o glistama, mravima, leptirima i ptičicama koje bi posjećivale njenu baštu.

Ali mama i tata nisu voljeli biodiverzitet.

„Pobogu, Sanja, pa šta ti je? Potpuno je normalno da djevojčice vole cvijeće i takve stvari. Kada si ti bila mala, htjela si samo da nosiš šnale u obliku leptira, sjećaš li se?“, njena baka je prošaputala mami tokom posljednje posjete, dok je Marica masnim bojicama precrtavala sliku orhideje po šablonu Venerina papučica. Nikako joj nije polazilo za rukom da nacrtaj njen prašnik.

„Ne, kada je to jedino o čemu priča. I ne na njen način. Marice, dušo! Marice! Kako bi ti se svidjelo da ti neki dječak pokloni buket ruža?“. Marica je prestala

da crta i pogledala u mamu, iako ona nije imala problema da priča i da radi, ali mama to nije trpjela.

„Baš je fino da mi neko da cvijeće. Ali ne bih voljela ruže. Barem ne one iz prodavnice. One su baš tužne. Divlje ruže imaju samo pet latica, ali ove kupovne su tako ukrstili, potpuno su mutirane. Moraju ljudi da ih oprašuju, jer pčele ne mogu da dođu do polena od presavijenih latica. Ali to bi bilo baš lijepo od njega!“ Marica je ponovila, iako je u stvari mislila da bi bilo mnogo ljepše da joj se pokloni cvijeće u saksiji, a ne kao buket – to je za Maricu bilo kao da nekome kažeš da ćeš mu kupiti ljubimca, a onda mu doneseš tijelo psa kog su kola pregazila.

„Vidiš sa čime se ja nosim?!“ – mama je zaplakala, a Marica se povukla u svoju sobu, cijepajući svoje crteže, boreći se protiv instinkta da vrišti, da čupa kosu, da se istopi u jednu gadnu baru mesa i krvi, jer je još jednom pobacila kada su u pitanju mamina trik pitanja, još jednom je osramotila, i nije ni čudo što je tata vikao, što se spakovao, što je našao novu ženu koja će mu roditi zdravu djecu...

(„Kupio mi je zvijezdu umjesto prstena“, mama je mumlala, i soba je smrdjela na žuto piće koje je pila i pila, poput soka od dunje pomješanog sa acetonom.

„I ja znam da ti misliš da sam glupa, Marice, da ja ne znam da je to samo jedan sertifikat koji košta 29 eura i 68 centi, da NASU i MAU i ostale seronje zabolje uvo što neki kapitalista neoficijalno naziva zvijezde po bebama i mladencima, znam ja kako me

ti vidiš Marice, ali Marice, ti simboli, ti zamaštani gestovi, zbog njih se živi..." I onda je mama plakala, i povraćala, i Marica ju je odvela u krevet, i ujutro nisu o tome razgovarali.)

Žena koja im je otvorila vrata nije uopšte ličila ni na vještice ni seljanke. Bila je stara, da, ali očigledno u dobroj kondiciji, i normalno obučena, iako je samo pogled na vuneni džemper koji je nosila izazvao malu nelagodu kod Marice, jer je vuna bila jedan od materijala od kojih joj se činilo da joj se pri dodiru sa njim ljušti koža.

Žena ih je povela u svoju dnevnu sobu. Mama je pogledala oko sebe i primijetila silne ikone, i skupila se kao što je uvijek radila kada bi se našla u prisustvu osobe koju je smatrala poštenijom i pristojnijom, kada ju je žena upitala koliko često ide u crkvu. Marica nije prokomentarisala da su ikone većinom bile tanki plastični listići, i da su se slike na njima ponavljale, kao i da su bile izuzetno simplifikovane, kao da je neko naručio pošiljku na veliko sa E-Baya.

Mama i žena su pričale, dok je Marica sjedjela pored mame i ignorisala zujanje klime i frižidera. Maricina terapeutkinja joj je jednom rekla, kada je Marica pitala zašto njeni roditelji ne primjećuju sve te šumove i pucketanja, da mozak drugih ljudi podsvjesno čuje isto kao i ona, ali on ignoriše sve spoljašnje detalje koje smatra sporednim, filtrira da svijesni um primijeti samo ono na šta se fokusira. Nasmijala se kada je Marica pitala da li je to neka vrsta super moći.

Mama je pričala o tome kako se Marica nikada ne smije, kako ne zna da se igra, kako ne obraća pažnju na tuđe izraze lica, kako je izbirljiva u hrani, kako je nemaštovita, kako ne umije da čita tuđe izraze lica, kako joj je glas bezizražajan. Pričala je i o tati, i kako se ona lisica oko njega motala već deset godina, i kako se za brata tatinog dede pričalo da je prevrtljivac i lažov i da je mnogo mutio a uvijek se izvlačio, te je sad Bog zbog toga učinio da je Marica tupava, i kako nije htjela da Maricu vakciniše ali su je uvjerili da je to neophodno i sad se kaje, i kako je terapeut rekao da...

„Doktori! Oni, ako i nešto znaju, neće pomoći. Daju terapije a ne lijekove, kako bismo ih više plaćali. I stalno izmišljaju nešto. Pa u moje vrijeme nikakvog autizma nije bilo!“, rekla je žena i mama je klimala.

„Može biti da je to stari grijeh došao na isplatu“, i mama je uvenula „ali može biti i da je neko ljubomoran bacio vradžbine na dijete. To ćemo saznati, ali mogu ti odmah reći: vidim da si dobra žena, i dijete je dovoljno malo da mu ima pomoći. Kroz Božju milost i staro znanje, sve će se riješiti.“ I mama se rasplakala, i grlila je i zahvaljivala starici, koja ju je tapšala po ramenu. Dala joj je nekoliko plastičnih boca ispunjenih močvarno zelenom tečnošću, koju je Marica morala piti uz svaki obrok, dok se mama morala moliti.

Kada su izlazile, dok je mama odjurila do auta u kom je zaboravila tašnu, kako bi starici dala pola svoje plate, ova je Maricu uhvatila za bradu i natjerala je da pogleda u staričine raskolačene oči.

„Slušaj me sad, mala. Tvoja majka to ne vidi, jer su sve majke slabe na svoju djecu, ali ja vidim da si ti jedno lukavo žgepče. I ne mislim da si pokvarena, jer i ja sam nekad bila dijete, i znam da je prirodno da djeca traže izgovore da se izvuku iz svega. A taj tvoj autizam je baš zgodan izgovor, zar ne? Možeš da budeš loš đak, loš prijatelj, nepristojna prema starijima, a da te svi sažaljevaju, zar ne? E pa, odsad ima da budeš dobra. Ima da piješ moje bučkuriše, i da sve radiš kako treba. Inače ću tvojoj majci reći da je teški urok na tebe, i da ti je potreban egzorcizam. A vjeruj mi, ja znam da budem mnogo kreativna sa tim stvarima. Kapiš?“ I Marica je klimnula.

Ne iz straha, već zato što nikada prije nije vidjela mamu tako punu nade.

SOFIJA IVANOVIĆ

(2008, Podgorica) učenica je trećeg razreda filološkog smjera Gimnazije „Slobodan Škerović“. Završila je nižu Umjetničku školu za muziku i balet Vasa Pavić, gdje je pohađala odsjeke za klavir i solo pjevanje. Njen književni talenat zapažen je na literarnim konkursima za srednje škole, tako 2024. osvaja prvo mjesto na konkursu Značaj „Oktoiha“ za kulturu Crne Gore, a na konkursu Bez sažaljenja iste godine osvaja drugo mjesto. Njeni eseji objavljeni su u gimnazijskom časopisu Znak, a kratka priča u jedanaestom zborniku Foruma mladih pisaca.

Vrba i ja

Stojim. Čekam satima. U stvari, još uvijek se pitam kako to da vrijeme i vječnost nisu jedan pojam i razmišljam da li vrijeme ikad poprima metafizičko svojstvo.

Sve što o meni vidite i znate sam ja, ja, ja i još malo mene.

Neki kažu da sam okorjeli biznismen. Ko zna, možda sam, ipak, samo otupjeli činovnik koga po kancelarijama nazivaju budalom. Ne uzimajući u obzir sve pretpostavke, vjerovatno bih mogao da obavljam bilo koji posao, mada to nije ni važno.

U mladosti sam, kažu ljudi od kredibiliteta, bio obrazovan i činio ljude srećnim.

Osnovao sam porodicu. Reklo bi se da živim život dostojan čovjeka, ne mogu to da znam.

U djetinjstvu sam preživio godine rata, doživio pogibiju starijeg brata, primijetio tugu na licima žena i mladih ljudi tek stasalih za život.

Vidim auru svog djetinjeg lika i prisjećam se kako sam stajao ispred jedne stare, žalosne vrbe. Naučio sam da volim emocije, nekako odjednom. Dan danas, poslije svega, stojim ispred iste vrbe.

ANES BATILOVIĆ

(1996, Prijepolje) diplomirao je engleski jezik i književnost na Filološkom fakultetu u Nikšiću. Dobitnik je prve nagrade u kategoriji kratkih priča na konkursu Ulaznica 2025, a nagrađena priča objavljena je u istoimenom časopisu koji izdaje Narodna biblioteka u Zrenjaninu. Dobitnik je i nagrade Leposava Mijušković za najbolju neobjavljenu kratku kvir priču *Lanena Membrana*, kao prvi nagrađeni autor van Srbije u istoriji ovog priznanja. Kratke priče objavljene su mu u književnim časopisima Tema i Odzivi, kao i u jedanaestom zborniku Foruma mladih pisaca.

Odmazda tijela

Nemam krupne radosti. Nemam ni sitne, već samo one koje svijetu prećutkujem jer ne želim da objašnjavam zašto u životu nemam previše toga što mi znači.

M. je jedini koji me prihvata, možda zato što nas dijele dva mora i jedna davna prošlost.

Odavno ne znam kako izgleda.

Nijesmo mladi.

kasno jutro, 2020 AD

Dragi moj,

Dvadeset prvi vijek je, a ja ti pišem već ko zna koje pismo jer je internet ovdje i dalje jako loš, ali i ti to voliš; barem pisma liče na naše prve susrete i ono vrijeme koje ne znam da li si ikada neposredno živio.

Dobro sam. Doručkovao sam puding od riže i hladni žele od breskve, sad ti pišem, a onda ću prošetati do pošte i malo slušati more dok mi ne dosadi, pa krenuti nazad. Voda nije za kupanje – izlila se neka hemikalija pa su posvuda oni znakovi zabrana.

Ne dešava se ništa posebno. Uglavnom šetam pored mora, još pomalo prevodim, a više čitam nego što prevodim jer sam zaboravio mnoge riječi koje sam znao dok smo radili zajedno a onda odlazili na projekcije filmova, kad sam prvi put vidio da

u dvadeset osmoj godini sijediš i rekao ti da će to s godinama jačati. Sad si sigurno zatvorio krug, pa ti je kosa ili siva ili farbana, ali vjerovatno i dalje s istim zaliscima koji su srcoliko išli ka tjemenu.

Ovih dana mi često padaš na pamet jer vazduh miriše na so, borovinu i kese sa ledom koje si stavljao na čelo kad te je ovdje uhvatila sunčanica. Nije neki povod da te se sjetim jer ti je odmor na kraju presjeo, ali pamtim svaku tvoju riječ o arhitekturi odnosa među ljudima. Kasnije ću i shvatiti da sam se, na tvom temelju, i oženio i razveo, a da si ti ostao ispod, u njemu.

Šta se dešava kod tebe u birou? Znam da si pominjao onaj veliki projekat, ali to je bilo prije tri godine.

Piši mi sve,

M.

M. je prevodilac. Stari kov. Glosar, rječnik i imerzija u jezik. Upoznao sam ga na posve neobičan način kad se javio da za honorar prevede roman sa grčkog na osnovu kog smo radili arhitektonski plan rizorta za jednog stranog klijenta. Kasnije ćemo se zbližiti. Danju smo šetali, noću pričali o visinama i dubinama čovjeka, a jutra smo dočekivali iznureni. Upaljenih mišića smo jedva ustajali iz kreveta. Onda se oženio i odselio i slabije smo se čuli. Čak smo se i udaljili.

Šturo sam mu odgovorio. Drukčije ne znam. Nemam šta ni da mu odgovorim osim da sam dobio lijep novac za taj projekat. Pohvalio sam puding od riže i pitao ga za recept i najavio posjetu čim budem mogao. Ostalo nije ni bilo toliko važno.

Prošle su tri sedmice.

sredina sutona, 2020 AD

Najdraži N,

Danas sam išao na buvljak i kupio bakrorez u obliku maske, škorpiona u ćilibaru i stari dvogled iz tridesetih (pod uslovom da sam to dobro razumio jer prilično rđavo govorim ovaj lokalni dijalekt, onda sam učio standardni a on je odveć zvaničan). Sve je to koštalo nešto sitno, recimo jedna papirna i dva novčića. Onda sam sjeo na terasu i odigrao partiju šaha sa komšijom sa sprata ispod mene.

Kad je izgubio treći put zaredom, ljutito je prevrnuo šahovsku tablu i otišao, mrmljajući psovke sebi u bradu, a ja sam onda ustao i propržio ribu da je kasnije stavim u marinadu. Dok cvrči na električnom roštilju u kuhinji, ja sam upalio štopericu i sad pokušavam da završim ovo pismo prije nego što krene da zagorijeva.

Šta misliš, ko je brži? Ja ili mrtva riba?

Ima nečeg jurodivog u takmičenju sa mrtvima – njih je Bog sakupio, nalegao, njih na hiljade svakog sata, svi se drže za njegovo čelo da mu ne skliznu niz nos, da ne otplivaju – pod oko – poduboko, kao što ja plivam u gustom moru i pljuckam travu koju je ono izbacilo na površinu, dok mi u susret ide otac sa sinom kog uči da pliva a ja pljuckam sve jače pa jedna travka odleti ocu u kosu, pa mu onda kažem da je mogla u oko, a on me psuje, pred djetetom, pa ja brzo izlazim na obalu i tu mi se odmotava tkanina koju sam stavio oko struka i ostajem gô ali ja nastavljam, sve uz stepenice plaže do magistrale gdje mi stoji bicikl koji ću tako gologuz uzjahati i protutnjati gradom.

Brži sam od ribe na roštilju, ona je zarobljena, razvučena po ploči, nema gdje da ode, a ja uvijek mogu, barem da obigram krug oko nje dok je stružem sa roštilja i ubacujem u činiju sa marinadom, brži sam iako je ona mogla da se ugljeniše i gotovo potpuno promijeni agregatno stanje pa se tako oslobodi.

Ne bih te mnogo žalostio pričom o svom zdravlju, ali želim da znaš, da ove mrlje od mastila i ponegdje nečitljiv rukopis, znače da me zglobovi ruku izdaju. Neka antitijela koja ih napadu su visoka i doktor mi je propisao veću dozu imunosupresiva.

Neko bi ovdje mogao da nastrada jer su u naselju krenuli da se okupljaju neki sumnjivi tipovi. Nijesam najbolje razumio kakvi, ali bolje i da ne znam.

Šta si ti radio ove nedjelje?

Tvoj,

M.

P.S. Šaljem ti rezervni ključ od kuće. Smatraj to pozivom da mi dođeš kad god poželiš.

Volim kako se M. izražava. Uvijek bi mi zaigralo u grudima dok čitam šta piše. Tada smo o svemu što pominje u pismima razgovarali naširoko. Glas mu je bio slobodan i zvonak. Njime me je uspavao i u noći prije vjenčanja na koje sam uredno i otišao. Supruga mu je znala samo za momačko veče. Govorio je dugo kad god bismo se sreli. Ja bih klimao glavom da ne pokvarim te lijepo sročene istine, a on bi onda spustio ruku preko moje i uvijek me molio da čuvam svoj oštar um i pažljivo uho. Onda bi ga pažljivo poljubio, kao da želi da ga time nekako zaštiti.

M. je fasciniran smrću. Smatrao ju je lijepom, ali je uvijek govorio da je lijepa samo ako nije surova, a mlada ako dođe do neke pedesete godine. Napisao sam mu da sada vjerovatno ne smatra da je smrt pretjerano mlada. Takođe sam zaključio kako je sigurno brži od mrtve ribe, ne jer je moćniji, nego jer on ima mnogo načina da je nadvlada. I uspio bi u svakom od njih. Uspio bi i bolnih zglobova jer ih riba uopšte nema. Zamišljam njegov smiješak.

Odgovorio sam mu još i da sam išao na večeri besjede i da sam siguran da bi se i njemu dopale, jer je tema, *Tamna noć duše* bila sasvim naša. Rekao sam mu da vjerujem da se ona može desiti i više puta u toku života. I da je svaki put epizoda drugačija.

Mislim da sam zaboravio boju njegovog glasa. Sada samo naslućujem kako zvuči.

tegobno podne, 2020

Dragi N,

Baš mi je drago da ti puding od riže zvuči zanimljivo. Šaljem ti sastojke uz ovo pismo, na zasebnom papiru, da uštedim ovaj prostor za tebe i mene.

Prekjuče sam išao na svjetionik. Nijesam bio odavno, otkad sam se razveo, a sada vidim da i ne mogu jer me zdravlje ne služi toliko dobro. Kad sam stigao na uzvišenje uvale u kojoj se nalazi, počeo je neki prohladan vjetar koji je zvečao kroz pusti beton svjetionika, a ja sam razmišljao o tome koliko sam se otuđio i odrodio od tebe kad sam prvi put kao svježe oženjen došao ovdje. Moj brak je bio lijep, ali mu je nedostajalo ono što sam prije njega imao;

ono sitno dodirivanje stopala u postelji, žeravice očiju u mraku i ona dalekovida prećutnost kad jedan od nas progovori a drugi kaže „pa, tako i jeste“.

Pominjao sam ti tada da ću ostati ovdje jer je besmisleno da se vraćam i ponovo selim i počinjem ispočetka, kad već nijesam tako mlad i sasvim slobodan ni sada kad sa mnom niko ne živi. Kad sam odlazio, rekao si mi da ne sumnjaš da ću naći način da zavolim svoj novi život i pored toga što nećeš biti toliko utkan u njega, jer među ljudima uvijek postoji ta jedna najmanja stvar kod koje mogu da se pronađu. A ja zapravo mislim da sam preživljavao sve ovo vrijeme, samo zato što su naše godine bile jače od onog što će zakopati arhivska dokumentacija matičara a onda i suda.

Napravio sam – i razvio – po starinski, jednu fotografiju svjetionika koju ću ti takođe ubaciti da postaviš u dnevnu sobu, kao tajni spis o zagrljaju koji nije smio da traje a ostao je, u svoj izolovanosti, kao vrh tornja svjetionika, življi od prenakićenih čestitki koje sam mjesecima kasnije dobijao od raznih ljudi.

Zato ću večeras, čim dođem iz pošte, staviti masku od bakroreza da sakrijem lice koje si posljednji put vidio, uzeti dvogled i njime proučavati škorpiona u ćilibaru da se prisjetim naše prošlosti koja je ostala u žutoj izmaglici, s obrisima koji su i dalje bili dovoljno strastveni da poput žaoke probiju slojeve kože i podsjetu me da sam sa tobom bio tamo gdje kasnije neću stići ni sa kim.

*Pošalji mi u odgovoru svoju skoriju fotografiju.
Želim da vidim da li i dalje imaš jamice na
obrazima koje se naprave dok gledaš u objektiv.*

Uz (ne)prolaznost,

M.

Jezik mi se ukočio. Čitao sam ovo pismo iznova i iznova. Svaki put bi oživjelo nešto novo. Blag pritisak laktom u rebro dok traje predstava. Šešir od slame kojim mi sakriva lice dok idemo sa plaže. Vjenčanica koja mu se nije dopala. Klimanje glavom matičaru. Nevoljno „da“ jer je morao da se oglasi. Aplauz od kojih su mi bridjeli dlanovi. Dani u lijenoj svakodnevicu prije toga. Onda mi je bilo čudno zašto mi tek sada odgovara receptom za puding. To je on, ipak sam pomislio. Nije uvijek hronološki oivičen.

Htio sam da ga iznenadim. Vjerovatno su mu dani previše ličili jedni na druge i zato se stalno prisjećao naše prošlosti. U danima koji će uslijediti, isplanirao sam put. Bez najave. Da samo banem i barem nakratko vratim svu prepisku u stvarnost.

Kada sam stigao u njegovu kuću, vrata su bila zaključana. Prašina na stolu terase. Bicikl bez sjedišta. Sve je neobično.

Otključavam vrata i ulazim. Ne zatičem nikog. Na stolu – moja pisma, uz račune za struju. Neotvorena. Marinada u tegli u kuhinji. Čekam ga u kući tri sata. Ne dolazi.

Shvatam da pisma nisu stizala na vrijeme, ali to nije bilo ni važno, jer su sve misli bile naše i bilo je svejedno odakle krenuti.

U dvorištu zatičem komšiju sa sprata ispod, koji mi saopštava da je M. umro prije nekoliko mjeseci, od komplikacija. Komšija je kratko rekao: pneumonija.

Iz kuće sam uzeo njegovu svilenu maramu za sako i mirisao je gotovo cijelim putem u povratku. Nekoliko puta sam zamalo povratio od naleta suza.

Kad sam došao u stan, u hodniku, u sandučetu je stiglo još jedno pismo, zatrpano na dnu flajera koji me pozivaju da spoznam Boga. Otvaram ga već na vratima.

uz ručak od juče, 2020 AD

Dragi moj N,

Mislim da ćemo uskoro morati da pređemo na video pozive. Ruke me više gotovo i ne služe, ali ćeš sada moći da mi vidiš lice i omiljeni kutak u ovoj oronuloj kući na moru.

Ovo je vjerovatno posljednji put da ćeš mi vidjeti svjež rukopis i izvini zbog toga.

Odmazda tijela je ipak jača.

Nikada nijesam prestao da te volim.

M.

Napisaću odgovor na poledini i poslati ga. Pošte i danas kasne sasvim dovoljno da mogu da uživam u dopisivanju sa mrtvim čovjekom.

Nikada nijesam prestao da ga volim.

Lacrimae rerum

Nedjelja je.

Muči me gorušica, koju gasim kratkim, učestalim gutljajima i usisavanjem vazduha kroz skupljene usne. Ne dešava se ništa. Ispijam vino. Telefon zvoni.

Odsutno slušam popodnevnu emisiju i sigurno ne bih obratio pažnju na njen sadržaj da nijesam prepoznao gosta, doktora mog druga sa studija, koji priča o ljekovitosti suza. Pomalo sam iznerviran zato što zvono narušava efekat bijelog šuma emisije. Glas voditeljke je prijatno monoton, ali sada gotovo ugušen pištanjem telefonskog zvona.

Novo istraživanje, sprovedeno u protekle tri godine na jednom japanskom univerzitetu, ukazuje na ljekovit učinak ljudskih suza na neke bolesti, kao i ublažavanje bolnih stanja. Studija je urađena na 500 dobrovoljaca koji su međusobno konzumirali izlučene suze kako bi ublažili glavobolju, zubobolju, pa čak i bol očiju izazvan nekim hroničnim oftalmološkim bolestima – slušam ga sa dozom zgađene radoznalosti.

I dalje se oporavljam od saobraćajke, iako je prošlo nekoliko mjeseci. Vozio sam brata na aerodrom; nedopustivo brzo jer me je usput, neupitno osorno, sve vrijeme požurivao kao da želi da me unaprijed okrivi ako zakasni na let. To što smo i dalje živi pripisujem

mladalačkim refleksima, dovoljno brzim da oštro skrenem i udarim u banderu kako bih izbjegao staricu i njena pijačna kolica i sačuvam njenu jetru i glavu. Cijena naših preživljavanja je bila moja arkada, priljubljena uz unutrašnjost šoferšajbne, napuklo staklo i krvavo lice.

Prije nego što sam se onesvijestio, osjetio sam kako mi iz arkade sipi krv, a iz očiju suze. Stigao sam da pomislim samo kako ovo neće rezultirati anemijom jer mi krv ide u usta pa neću protraćiti nijednu kapljicu.

Isti ukus mi se sada prikrada u sjećanje i steže mi antrum dok jezikom grebem po nepcu da sperem osjećaj gvožđa u ustima. Brat nije stigao na avion, ili se barem ja ne sjećam toga. Ipak sam još uvijek *blaža kontuzija* i nerazumljivi medicinski izrazi na otpusnoj listi.

Od tada mi se gadi ukus svejedno nataloženih suza, koje već dugo – otkad sam naučio da na pravi način *zagrizem jezik* – ne teku.

Meškoljim se preko kožnog naslona i pljuskam sebi preostalo vino u lice, *ispiram sjećanje*. Vino mi hladi mjesto jedva primjetnog ožiljka spuštenog niz arkadu. Osjećam ga dok nestaje pod sjenkom koju moja izdignuta jagodica pravi nad mandibulom.

Etanol mi ulazi ispod kapaka. Peče. Trljam oči. Peče. Trepćem.

Rapidni pokreti kapaka prave treperavu sliku namještaja u sobi. Razbijam neumornu zvonjavu telefona tako što ga bacam o zid.

Jurim u kupatilo i, pred ogledalom, proučavam lice navlaženo vinom. Oko očiju, u udubljenju očne duplje, već je zagasito crveno – ugodno poklopljeno sa crvenoroze bojom beonjača nagriženih vinskom kisjelinom. Crveni tragovi vina iz uglova očiju, skliznuvši do vrha usana, napravili su skoro savršen luk prije nego što su pali na bijelu kragnu moje košulje i tu se utkali u viskoznu tkaninu.

Hemolacria. Providenca.

Prekidaju me koraci. Brat ulazi u stan. Znam da je on, jer hoda kao darkvejev kompozicija. Čvrsto, hladno i neumoljivo lako. Ne znam da li je ovo putovanje od kog smo zamalo poginuli. Ne pamtim ih. Ne idem sa njim.

Kaže da često činim svetogrđe jer plačem. Govorio je o muškim očima kao o kriptama punim instinkta i da suze spiraju testosteron zarad kog muškarci preživljavaju.

Brzo se umivam i ulazim u dnevnu sobu. Brat leži zavaljen u sofi, nogu prebačenih preko naslona.

„Šta si to radio?“, pita me lijeno. „Kragna ti je crvena.“

„Brijao sam se jutros, pa sam se posjekao žiletom. Gdje si bio?“

„U Minsku. Znam da te ne zanima previše kako mi je bilo, ali je bilo super. Barem to čega se sjećam jer smo konstantno bili pijani i na tabletama. Ne bih se vratio ni ove nedjelje da nas vlasnik stana nije otjerao murijom.“

Udišem vazduh bez želje da uopšte pitam šta se još dešavalo. Puštam da tišina objasni ono što ni predosjećaj nije mogao.

„Donio sam ti nešto. Ti voliš da *cmizdriš*, a ovo je neka nova firma koja se nedavno otvorila kod nas. Možda možeš i da zaradiš nešto.“

Izvlači iz džepa jakne letak i baca ga u mom pravcu. Pada mi pred noge:

I TVOJE SUZE VRIJEDE.

*Želiš da svoju snažnu emocionalnu budnost pretvoriš u lijepu zaradu? Kod nas, suze ne nose samo istinu i iskren izraz patnje. Mi na-
građujemo uzvišenu ljepotu tvoje duše.*

Odvratni minimalizam, sivi gradijent i staklaste oči stapaju se u logotip firme *LacrimaCorp*.

„Šta je ovo?“ pitam ga dok pripaljuje cigaretu i baca palidrvce iza sofe.

„Ma, neka fabrika suza. Baš to. Nijesam se nešto mnogo udubljivao, pravo da ti kažem, smaralo me da slušam direktora firme koji mi je o njoj pričao dok smo letjeli ovamo. Ali šta je poenta? Bukvalno odeš tamo, sjediš, oplakuješ život, sudbinu ili sjećanja – *nebitno* – i te suze koje isplačeš idu dalje u proizvodnju lijekova za neke gluposti gdje navodno imaju efekta. Što ne probaš? Jedino što bi izgubio je malo suza, ali ti si tu uvijek bio džek.“

Smisao za humor mog brata uvijek služi da me podsjeti kako nečiji vrhunac evolucije bude u srednjoj školi. Zato su nečija odrastanja neprijatno teška, nekada i nemoguća.

Brat ignoriše činjenicu da nijesam plakao od nesreće. A ni to se ne računa, jer su suze bile od bola, ne od stvarnosnog nadražaja, i zato nijesu važne.

Ipak, ideja da mogu da zaradim od plakanja zaiskrila je u meni – ne iz ushićenja, čak ne ni zbog novca, već iz saznanja da neću prolivati nekorisne suze i plakati bez očekivanja da će ih neko vidjeti. Njedrima mi se razlila neodređena sladost i, poput pera uvaljanog u med, prođe mi od dna grla do pupka. Baš tuda gdje se osjećaj, kad suze žele van, protegne do mozga da im napravi put.

Dok mislim o iscjeljenju nečije rane sopstvenim izlivima tijela koje samo želi da preživi – i novcu koji ću zaraditi – pokušavam da shvatim da li mi novac uopšte treba, ili mi je zapravo važno da pružim ono što ne treba nikom.

Da položim zakletvu u rastopljeno oko.

Parkiram automobil ispred crno obojene, visoke kapije LacrimaCorp i ulazim unutra, sad već sasvim siguran da ću odavde izaći odživljen.

„Prvi put ste ovdje?“

„Da. Prije pola sata sam saznao da tražite nekog ko bi učestvovao u proizvodnji suza.“

„U redu. Da, tek nedavno smo i počeli sa radom. Prije nego što odete dalje u departman proizvodnje, morate znati da je sav ostavljeni materijal nastao na dobrovoljnoj osnovi, i da suze koje budete proizveli moraju biti organske. Samo tako će moći da se iskoriste za lijekove, mada, sve se kontroliše i provjerava. To takođe morate da znate.“

Potpisujem gomilu papira za saglasnost, ugovor o honoraru, upisujem broj računa i ostavljam stvari.

Vazduh prijatno miriše – nekako mošusno i *mirotočivo*. Kao miris isplakane slobode u popodne apsolutne osame.

Ulazim u proizvodni departman, nesagledivo širok i neizrecivo dubok jer pogled seže u mrak. U pet redova, svom dužinom, sjede ljudi priključeni na aparat koji se sastoji iz dvije dugačke, uske, tanke gumene cijevi – svaka usađena u po jedan ugao očiju – povezane sa kutijom nalik na digitalnu menzuru.

Jecaji, uzdasi i katkad koji bolan jauk čuju se inače tihom prostorijom, u kojoj se plakanje pretvara u potmulu simfoniju zarade i shizoidne emulacije dobročiniteljstva. Smještaju me pored crnokose žene, suvonjavog lica sa tamnim krugovima ispod očiju. Gleda me prazno, još uvijek prikopčana na aparat za ekstrakciju suza ili, kako sam čuo negdje u daljini, ekstraktor. Na ekranu pred sobom, ciklično vraća snimak plavokosog dječaka dok ponosito stoji pored svog prvog zamka od pijeska. Kutija pod njom se neznatno puni. Drhtajem na usnama izbija iz sebe i najzad oslobađa bolnu aspiraciju.

„Ja sam Marija“, govori kratko, u pola glasa, neutralno akcentujući svoje ime, kao da se mogla zvati bilo kako drukčije. „Bogdan“, pružam joj ruku.

Odbija da se rukuje.

„Zašto si ovdje?“

„Ne znam. Ne mogu još da se vratim na posao nakon saobraćajke, a nemam nikakve zalihe novca.“

„Meni treba novac da sinu platim sahranu. Još uvijek je u mrtvačnici, jer ja nemam ni za preuzimanje tijela

i nemam odakle ni da mu kupim grobno mjesto. Odem svaki dan da ga vidim. Čedo moje, kako je pun života ovdje..." kruži prstom po ekranu ispred sebe, kao da dječaku zaglađuje smeđe obrve ispod gustih talasa kose.

Marija nastavlja da plače, kao da ja tu više ne *postojim*. Gledam jednu suzu kako joj smjelo i užurbano klizi niz obraz, gubeći se negdje u crnini njene suknje od poliestera, dok ona nadlanicom briše slani trag na obrazu. Podešava cijevi koje joj, zabodene u donje uglove očiju, prave malu sjenku na mjestu podočnjaka.

Vrti glavom, prigušeno opsuje, pa me pogleda i ponovo nastavi, ovog puta biranim riječima.

„Nek sam prokleta. Nek sam prokleta kad i suze bježe od mene.“

Ćutim hladne utrobe. Čekam da neko dođe i priključi me na ekstraktor, jer imam osjećaj da će Marijina kratka životna sekvenca, biti dovoljna da doprinesem nečijem izlječenju, jer se ovdje zaista dešava *onaj* život za koji se ljudi bore napolju. Čak i kad posljednji zavjeti kristalnih sjećanja iskapaju iz njihovih očiju.

Koraci, minut prije daleki i tupi, postajali su sve brži i oštrij i kako su se približavali. Gvirim iza mase ljudi koja sjedi i gledam u muškarca sa krutim cipelama do koljena i u njih upasanim pantalonama. Na grudima njegove strukirane bijele majice visi amblem firme i ime koje sam, kroz bljesak svjetala na plafonu pročitao kao **BORIS**. Iz crnih očiju nije se moglo pročitati mnogo, kao ni iz prosijedih brkova. Neobična disproporcija njegovih crta mi stvara nelagodu.

„Dragane, pa kako misliš da izađeš odavde, a kamoli odeš da se liječiš van, kad si isplakao jedva trećinu onoga što ti je za danas cilj? Zar ti se *ne živi*?!“

Sijedi čovjek srednjih godina ćuti, usana skupljenih u neizrecivu grimasu, kao da kuša limun posut talogom kafe.

„Pitao sam te nešto“, Boris ga hvata za bradu. Pramen guste crne kose mu pada sa čela dok se naginje nad nijemim čovjekom. „S ovim što sad imaš, moći ćeš da kupiš samo autobusku kartu da stigneš na konzilijum koji će da ti *uruchi* nogu u guzicu. Eto da znaš“, ljutito ga odgurnu dublje u stolicu.

Boris prilazi Mariji. Ne znam da li ga ignoriše iz straha ili iz posljedice nečeg što guši u sebi.

„Marija, šta je ovo?“ gleda Boris u nju, pa u kutiju, pa ponovo u nju, prije nego što odbjegli pramen zadjene ponovo među ostale.

„To je to. Toliko mogu.“

Njen odgovor bi zvučao kao otpor da je u intonaciji postojalo barem malo sigurnosti.

„Super. Dovoljno da malom uzmeš par cipela. Na buvljaku. Hehe“, prošišta uz grohot.

„I to je nešto...“

„Samo se ti zajebavaj. Kurac ćemo te isplatiti ako do kraja dana ova *kanta* ne bude bar do pola puna. Ili do pola prazna, kako ono već ide“, šutira kutiju s Marijinim suzama, dovoljno snažno da se pomjeri, ali ne i da se prolije.

Razmišljam kako bi *pad* bio dostojanstveniji da je prevrnuo rezervoar i prosuo sav izliveni život iz njega. U kutiji suze još uvijek leluju, pa se slivaju niz zidove i vraćaju nazad, *u sebe, u svoju materiju*, ne praveći mjehuriće.

Boris dolazi do mene. Ne kao kontrola, već kao ispunjeno proročanstvo sudbine. Znam da ću proći kao Dragan i ponirati kao Marija, sve dok sam ovdje.

„A ti si?“

„Bogdan. Danas počinjem“, odgovaram šturo, uz zgađenu suzdržanost i u nju podvučen strah.

„Pa što su te tako bez ičega doveli ovdje? Je l' vidiš ti da nemaš opremu?“

„Niko nije dolazio da mi je donese.“

„Doći će, ne mogu da postignu. Svi toliko cmizdrite u ovom paviljonu da se poštenom čovjeku malo i zgadi.“

Boris vadi komunikator. Kratko saopštava par cifara i slova iz abecede uz moje ime. Dolaze dvije djevojke i nose moj, još uvijek zapakovan ekstraktor.

Brojao sam kružne pokrete hitrih djevojačkih ruku dok su navrtale cijevi i povezivale ih sa kutijom, kao da pripremaju priključivanje na neki sistem za održavanje vitalnih funkcija.

Negdje iza egzaltirane primisli da će mi naglo biti lakše nakon što ispustim natrijum hlorid iz rasušenih bulbusa, razmišljam o *inicijaciji u lakrimalni kult*.

Taj prvi put mora biti sakriven pod infiltratom krvne plazme. Imao sam šesnaest godina i moja plazma je

trebala bratu. Neka bolest mu je napadala bubrege i mozak. Sjećam se da sam, dok mi je krv isticala u providnu kesu okačenu na stalak, nekontrolisano oblizivao usne, slušajući doktora i panična pitanja mojih roditelja.

Tada sam izmislio i molitvu za bratovljev spas i mrmljao je cijelim putem do kuće. Brat se tada oporavio. I dalje ne znam da li zbog mojih u karavanu, ili krvne plazme koja i dalje teče njegovim venama.

Podmazuju mi oči. Osjećam blag pritisak u sinusima i uglovima očiju. Osjećam potrebu da kinem, ali golicanje brzo prolazi i shvatam da sam montiran. *Priključen na ekstraktor.*

„Mašina je podešena“, govori jedna od njih uz blag osmijeh „ukoliko imaš neki drag predmet koji bi te natjerao na suze, možeš da ga iskoristiš. Na tvom ekranu su svi tvoji snimci. Za sve što ti treba možeš da se obratiš Borisu ili nekoj od nas ukoliko nas zatekneš ovdje.“

Klimno sam glavom. Samo toliko sam uspio jer je Boris stajao ispred, spreman da me tretira baš kao i sve druge. Pomišljam kako je ovo rijedak primjer jednakosti. „Čuo si ih? Izvoli, plači i zarađuj. Vidjeću svako izmotavanje, a onda nećeš dobiti ni cvonjka“, Boris, u nekom čudnom poviku, upućuje mi riječi prezira podvedenog pod ohrabrenje i nastavi dalje.

Uključujem snimak sebe, napravljen nakon što sam saznao da se moj najbolji prijatelj objesio nakon što me je otpratio kući. Sjećam se da sam plakao sve dok se kamera nije uključila, a pred njom sam samo želio da

ćutim i hinim, uskomešan od delirijuma plača, ne bih li vidio koliko sam kriv pred njim, mrtvim i hladnim, jer nijesam te noći osjetio da treba da ostanem uz njega. Gorčina naknadne pameti, isto kao tada, opet me steže. Ne i suze.

Snimak me je vratio u dan saznanja. Sve je isto kao i tada, ali ovog puta suze ne teku. Jezik mi je ukočen. Pokušavam da stisnem oči koliko god mogu da mi cijevi ekstraktora ne ispadnu jer će možda tako kanuti barem nešto. Kutija je prazna.

Vrata paviljona su blizu. Mogu da izađem odmah, ne razmišljajući o tome zašto sam i došao. Mislim da mi ovo odolijevanje crpi sav magnezijum iz mišića, ali mi se čini da ga dovoljno ima da bih ostao. Osjećam listove na nogama kako se grče, opuštaju i gore dok crpe *memoriju pokreta*, spremni na bijeg. Kao da sam već istrčao napolje iako sam umiren u stolici, čekajući da se ekstraktor barem neznatno ispuni.

Izgubio sam predstavu o protoku vremena, mada slutim da vrijeme ovdje prolazi u mililitrima. Zato nije ni važno koliko dana sam već ovdje. Svakog dana je barem po dvoje ljudi odlazilo. Beslovesno, očiju otvorenih snom, bez objašnjenja zašto odlaze.

Boris dolazi i prekida moju reminiscenciju oštro i odsječno.

„Bogdane, kako ide?“

„I dalje ništa.“

„Kako ništa, kad si, kao i svi, ovdje jer ti je jedini talenat da oplakuješ?“

„Nije lako. Osjećam kao da se može desiti svakog časa, iako ne mogu tačno da kažem kada će taj čas nastupiti. Kad bih samo još mogao...”

„Nemamo mi vremena da čekamo da se ti smiluješ i počneš da radiš ono zbog čega si ovdje. Dok taj čas nastupi, mi izgubismo i tebe i suze i mjesto za nekog ko bi očas posla ovdje zaslinio na opšte zadovoljstvo. I ode sve u tri lijepe.“

„Ne mogu da... probao sam razn...”

„Zajebi. Ideš ti sa mnom na jednu motivacionu sesiju.“

Prostoriju je slomila gusta tišina užasnutosti, u koju je stalo jedno „Gospode...” izrečeno iz daljine.

„Tišina tamo. Cmizdrite, jer treba da stignete zadato. Nemojte da vam đavo bude kriv kad i vi dođete na red za motivaciju“, dreknu Boris, izvivši vrat da bi se čuo širom nepregledno velike prostorije za proizvodnju.

Stigao sam da dvaput zagrizem usnu prije nego što sam se našao u prostoriji sa filmskim platnom.

„Vidi, mali. Sad ćeš malo da gledaš svoje lice jer se *vi takvi* najlakše slomite kad se suočite sa sopstvenim likom“, govori mi dok se moje lice, u savršenoj rezoluciji, pojavljuje na ekranu. Sve je tu. Zelene oči, ožiljak na arkadi, a sada i cijevi ekstraktora.

Čujem sopstveni krvotok i damar vena na vratu, dok posmatram svoje zamućene oči u pikselima kakve nikada ranije nijesam imao prilike da vidim. Svaki mikropokret mog lica savršeno sinhronizovano prati ritam na ekranu. Podilazi me jeza. Klizi niz potiljak u kukove. Ovo lice više ne pripada meni.

Ekran se dijeli u četvrtine i u posljednjem, desnom uglu kreće ubrzani snimak intubirane osobe. Gledam HD smrt u petlji, iznova i iznova, dok mi Boris drži ruku na potiljku da slučajno ne skrenem pogled. Reagujem čisto fiziološki. Moje lice i dalje titra u uglu ekrana. Osoba i dalje umire. Ja i dalje uz drhtavicu, paralisan, ne plačem. Uz svaku iteraciju, refleksno gađenje, pomiješano sa dubokim strahom obeščašćenosti, postaje sve jače, dok se iz mene nije prolomio tup jecaj, za kojim su tek tri suze kanule i brzo se spustile u kutiju.

I dalje ne shvatam šta se događa, ali se osmjehujem, budeći lažnu utjehu iz sjećanja jer Boris samodopadno govori kako ga njegova metoda motivacije nikada nije iznevjerila.

Vraćam se u proizvodni paviljon. Oči su mi ponovo suve, dok mi grudi razara iznenađan bol, oštar poput nespretnog gutljaja vode koji je završio van jednjaka. Padam ispod stola. Cijev ekstraktora zapinje o ivicu i ispada mi iz oka. Čujem neodređen žamor i nečije ruke koje me dižu sa zemlje.

Da li sam se iznutra udavio u sopstvenim suzama?

Budim se nakon što mi je nešto istjeralo dah. Prostorija je bijela, iz zvučnika na plafonu dopire umirujuća muzika.

„Znaš li gdje si?“ pita me nepoznata žena u bijelom mantilu, možda doktorka.

„U LacrimaCorp kompaniji za proizvodnju suza.“ Tako sam naučio.

„Da. Ja sam psihijatar u ovoj kompaniji. Imao si krizu. To je često kad nam ovdje dođe neko ko je mnogo toga potisnuo.“

„Kako to?“

„Naučio si da na taj način *braniš* sebe od neugodnih senzacija. Zato te ni Borisov intenzivni tretman motivacije nije naročito pokrenuo.“

„Nije do mene. Jednostavno ne uspijevam. Ali Boris je bio zadovoljan.“

„Boris je zadovoljan jer je pomalo sadista, ali nije ljekar. Ti si imao visceralnu i fiziološku reakciju, ne *pravi plač*.“

Sada nije bio trenutak da pitam da li bi onda te suze uopšte bile validne. U riječima doktorke mogla se osjetiti nesumnjiva spremnost na to da me *suoči* sa stidom od posljedica onoga što mi nije pošlo za rukom da uradim. Osjećam otoke u uglovima očiju, sad već naviknutih na cijevi ekstraktora, iako ništa nijesu pustile u kutiju.

Pipam oči jer nemam ogledalo, ali i jer nijesam siguran da ikada više želim da se pogledam jer ću opet vidjeti smrt u rapidnoj petlji. Osjećam boju otoka u uglovima očiju prstima, samo prstima, tako me manje boli i manje miriše trulo meso jer znam šta slijedi nakon tog mirisa. Tako je mirisala jedna djevojčica, zauvijek četiri godine starija od mene, prije nego što su je počistili u medicinski otpad i zauvijek uništili kao kancerozni polip. Ovo je taj trenutak koji će nepogrešivo da izmamiti suze, pristigao u pravi čas, da me podsjeti da na ovom svijetu nijesam ništa do slučajno postojanje čiju krivicu

zato odživljam. Ja sam ovdje, ona nezasluženo samo u medicinskoj dokumentaciji, zavedena kao O04, i dalje nedužno živi od mene.

Sobu ispunjavaju moji krikovi, dok me doktorka, Boris i nepoznati ljudi gledaju, ozareni, kao u svečanosti, ponosni na sve osim na mene. Ekstraktor se puni. Toliko uspijevam da vidim jer mi je od suza vid potpuno zamućen.

Spuštam se na koljena i nagnjem ustima kutiju u koju sam isplakao *sav svjesni život*, dugim gutljajima otpijajući ono što je maločas neslučenom brzinom napustilo moje biće. Ostatak prolivam po glavi, po kosi i podu prostorije.

Stigao sam u stan, pluća ispunjenih nečim što sam udisao jureći iz *LacrimaCorp*, nesposoban da identifikujem šta udišem i kako dospijevam kući.

„Stigao si?“ pita me onom intonacijom kojom želi da provjeri ima li pića u hladnjaku.

„Da.“

„Vidim, napokon si uspio.“

„Šta sam to uspio?“

„Da plačeš. Da plačeš sa *svrhom*, hoću reći.“

Otvaram u usta da mu uputim brižljivu psovku. Prekida me kao da zna šta ću reći.

„Znam, znam. Boris je sadističko đubre, a ona doktorka je kučketina koja uvijek zna kako da iznudi priznanje krivice. Ne moraš ništa da mi objašnjavaš. Sve sam čuo.“

„Otkud ti znaš sve to?“

„Ja tamo radim isto što i Boris. Samo on nadgleda odrasle. Ja nadgledam djecu i psihijatrijske bolesnike. Idem sad, počinje mi smjena“, brzo je izgovorio, stavljajući mi od nikotina požutjeli prst na usta kad sam u šoku pokušao da ga pitam o čemu govori, a onda je iskliznuo kroz vrata i zalupio ih izlazeći. Nije morao da mi kaže više od ovog. Nije ni trebalo.

Ustajem i odlazim u kuhinju, gdje stoji visoki rotirajući stalak u kom držimo domaća vina. Iz cijevi radijatora izvlačim bočicu cijanida, pažljivo je otvaram i sadržaj iz nje sipam u nasumice izvučenu flašu. Stavljam povez preko očiju i naslijepo, lišen vida i osjećaja za prostor, napipavam stalak i vraćam vino u njega, a potom još jednim pokretom vrtim mehanizam koji je bocu potpuno stopio među ostale. Otvoriću to vino, jednom kada za to dođe vrijeme. Ili će to uraditi *on*. Jednog dana, ne znam *tačno* kog, neko će posljednji put popiti vino.

Skidam povez sa očiju i neprestano pokušavam da ispunim prazno tijelo, cijedeći kroz zube: *Lacrimae rerum. Lacrimae rerum...*

RJEŠENJE KORICE

Tereza Živković

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Suzana Pajović

ŠTAMPA

Golbi Print, Podgorica

TIRAŽ

200

CIP – Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna biblioteka Crne Gore, Cetinje

ISBN 978-9940-8971-2-3

COBISS.CG-ID 37049348